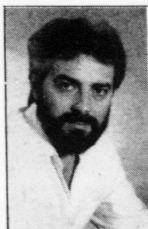

Lagnusøga úr Fjareystri

**Jógván
Isaksen
ummælir**

TAD HEITA SUMMARIÐ

Høgni av Heiði: Tað heita summarið. Skaldsøga. Mentunargrunnur Studentafelagsins 1987. 136 s. kr. 140,-.

Fyrsta føroyska skaldsøgan í ár er óvanlig. Hon fer ikki fram í Føroyum, og eingin føroyingur hevur lut í leikinum. Høvudsleikararnir eita Chan, Linh og Binh, og hóast hetta ikki verður beinleiðis nevnt í skaldsøguni, so er eingini ivi um, at hon fer fram í Viet Nam, og tíðin er dagarnir beint aftan á frigerðingina av Saigon í 1975. Søgugongdin er kærleiki millum menniskju í einum sundursoraðum landi, og hvussu fátækradømi og kriggj hava stýrt livum teirra.

Lat meg beinanvegin taka fram, at "Tað heita summarið" hjá Høgna av Heiði er frilynt, opinskárað og spennandi, og at tær politisku hendingarnar bert eru baksýnið og viðhvørt grundgeving fyri, hvi tað sum hendir hendir, men skaldsøgan snýr seg um menniskjur og kenslur. Og eftir minum tykki sleppur høvundin væl frá hesum.

Ymisk sjónarhorn

Skaldsøgan er tribýtt, og hvør partur hevur eiti eftir tí, hvørs eygu skoða. T.v.s. at sjónarhornið er ikki tað sama alla skaldsøguna á tæmb, og hetta er eitt litið kvetti.

Tann fyrsti og nógv tann longsti parturin er um Chan, sum í mong ár hevur verið hermaður í frælsishermonnum. Søgugongdin tekur við, tá hann og nakrir felagar ganga í útjaðaranum á stórbýnum og leita eftir húsinum, har teir skulu búgva. Húsfólkkið visir seg at vera mýgvandi, og móðir og dóttir eru harafturat vakrar. Mannin siggja teir litið og einki til. Nú kann so kærleikskarussellin fara í gongd, og í henni eru tann ungi Chan, dótturin í húsinum Le, tann ikki so gamla móðurin Linh og tann illgrunaverdi maðurin Binh. Liv og lagna hjá hesum er so skaldsøguna á tæmb tengd saman. Lagnutræðirnar eru eisini

samantvunnir á tann hátt, at Chan og Linh vísa eg at koma úr somu bygd.

Kærleikslýsingarnar eru inniligar og dylla einki, og høvundin letur Linh orða seg soleiðis um tað at lýsa tann kynsliga partin av tilveruni ella beinari: hvi hesin livsparturin so sjáldan verður viðgjørdur á jøvnum fœti við aðrar lutir:

Síðan Linh dugdi at lesa, hevði hon lisið hundraðtals bókur á tæmb, men lýsingarnar av víðurskiftunum millum mann og kvinnu vóru so burturvíð, at hon fekk ein skelk, tá ið hon rendi í veruleikan. Tað vanligasta var, at tey góðu skold slóktu ljósið, tá ið tey elskandi nærkaðust songarstokkinum. Hon ótadist um tað ábyrgdarloysi, hesir sjálvkosnu mannagranskararnir sýndu í tí teir ferð eftir ferð, uttan himpr og við ótrúligum lættleika lupu upp um ein tann týðningamesta partin av lívi menniskjans.

Høgni av Heiði er djárvur í sínum kærleiksmýndum, og tær eru vakrar og nátturligar og ikki petti uppgjøgjar.

Ástarsamband

Fyrri tryggtjúgu ára gamla Chan er tað fyrstu ferð, hann hevur kroppsligt samband við kvinnu, ja fyrstu ferð hann sær kvinnu nakna. Kriggið hevur forðað fyrilium tilikum, hevur gjørt eitt vanligt liv ómøguligt, men nú skal alt hetta takast aftur. Hann heldur í fyrstani saman við dótturini Le, men hann er bóndadrøngur, og hon er býargenta, so tey sampakka einki serliga væl, heldur ikki á tí kynsliga økinum. Skjött verða hann og móðurin Linh drigin at hvørjum øðrum, og verður annað liv.

Chan er tó greiður yvir, at tað at hann uttan nakað fyrivarni letur seg taka av fótum av giftari konu, sum er eldri enn hann sjálvur, partvist júst í hesum veruleika:

Í veruleikanum var Linh ikki so nógv øðrvísi enn onnur konufólk. Chan hevði hitt í lívi sínum, men at tað gjørdist júst hon, sum hann kom at elska meira enn nakran annan, komst kanska mest av tí óvanliga, ósýðiliga og ræðandi, sum var um ástarsamband teirra, og sum gjørdi tað til okkurt serligt: hann — ein fátækur, ungur hermaður. Hon — ein mýgvandi kona, sum næstan hevði aldur til at kunna verið móðir hansara.

Skilnaðurin millum Chan og Linh er skilnaðurin millum ymisk umhvørv, millum bygd og bý. (Akkurat í hesum fœri er hann ikki størri enn tann sami, tí Linh av fyrstan tíð kemur av bygdi). Mótsetningurin millum bygd og bý fer igjøgnum alla skaldsøguna eisini í likinum av øðrum mótsetningspørtum: natúr — ónatúr, gott — vánaligt, upprunaligt — útlendskt. Chan umboðar fyrra partin, meðan maður Linh, Binh, umboðar tann seinna (hann er opi-

maður). Men Binh verður ikki lýstur sum bert óndur og óryggjasigur, og nettupp hetta er ein styrkin í skaldsøguni. Seinasti partur av bókini er sæddur við eygunum hjá Binh, og tað er uttan minsta illvilja frá høvundans síðu — heldur tvørturímóti — at lesarin fær at vita, hvi lagnan hjá hesum er vorðin, tann hon er. Og sjálvsagt er dreymurin hjá Binh at sleppa til Amerika, tí har er brúk fyri áráði og sjálvøkni av hansara slagi.

Hermenninir og býurin

Søgugongdin fevnir bert um eitt stutt skifti í tíð, men nakrar ferðir eru brot, prentað í kursiv fyri at skilja frá, har persónarnir lita aftur, og her fær lesarin stundum eitt sindur størri samanhengir, enn søgugongdin søgd í nútíð fær fram. Tey afturlitandi kursivbrotni eru uttan punktum. Stílin er glóandi og flótandi, átøkur »stream-of-consciousness« uttan tó at vera sum hesin skriviháttur. Hetta skrivingslagið ger m.a. góða mynd av, hvussu hermenninir fata tann ríka býin. Teir, sum bert eru vanir við kriggj og svongd, duga ikki at skilja, »hvussu fólkkið í býnum hevur havt ráð og stundir at njóta hetta lívið«. Skrivingslag og sinnisskap eru í samsvari. Í einum tilikum broti verður eisini sagt frá krignum, bæði omaná fold og í jørðarholum. Stubbir er væl skrivaður, hugtakandi og óhugnaligur.

Tað er góð javnvág í samfelagslýsingunum hjá Høgna av Heiði. Sargarleikurin verður lágmalet lýstur, og tað eru eingi hatsk álöp í bókini, heldur ikki á fransmenn og amerikanarar, sum áttu so stóran lut í vanlagnu Viet Nams. Hóast nýggja stýrið júst er komið til, tá Chan mætir kærleikanum, so verða lyti hjá hesum ikki dul. Nevnt verður, at ein ávis ástarskaldsøga verður brend av viðgongdum ungdomi, uttan at myndugleikarnir taka nakað serstakt tykni av hesum: »Chan dugdi at siggja, at her var okkur galið. Seinni í skaldsøguni verður greitt frá, at fólk eru vorðin væl fátækari, eftir at amerikanarnir eru farnir úr landinum.

Rósureyð er myndin altsó ikki — tað skuldi so verið av frælsishermonnum, sum onkuntíð tykjast dekan og reinlyntir — og ein munkur gevur Chan, og harvið óbeinleiðis nýggja frælsisstýrinum, hesi ráð:

Verðið ikki ov bráðrasin í sannføring tykkara, sum maðurin, ið blindadist av tí sterka ljósinum og ikki sá tað, sum huldast í skugganum, tí at ein og hvør stevna er blind og bágin, hevur hon ikki ansni og skynsemi sum fylgisevniar á vegnum. Ein sok hevur eins og ein lutur fleiri síður. Tað er so stutt ikki nog mikil í tað siggja, tað valdað, hvar tit standa, og hvussu tit hyggja. Vísdomur er dugurin at siggja eina sok úr fleiri áttum og at siggja út gjøgnum eyguni hjá hinum.

Lesarin kann so sjálvur meta um, hvussu stjørnin í Viet Nam hesi farnu tólv árinu hevur fylgt munkaradnum. Eg skal kortini í hesum sambandi endurtaka, at Viet Nam ikki verður nevnt í skaldsøguni, og at hon ikki bert er um hetta land, men um hjálandakúging, og um hvussu trupult tað er at taka ræðið eftir vunnan bardaga.

Málbúin

Málið í skaldsøguni haldi eg sum heild

vera livandi og gott, men í støðum — og hetta er serliga í fyrstani — eitt sindur tungt. Grundin er tann, at setningarnir eru ov langir, og tí gerast knortlutir, men sum frá líður skrivur Høgni av Heiði seg heitan og hevur nógv frágera orðingar. Tað eydnast honum eisini heilt væl í teimum trimum pørtunum at lata skrivingsháttin spegla teir triggjar ymsu persónarnar. Einahelst í endapartinum um Binh eru fleiri brot sum lýsa, hvør hann er, sum fáa tað harðrenda í honum fram. Her er konan stungin av frá honum, og hann osir seg:

Tað var honum at takka, at hon hevði kunnað livað trygt og fríðarliga í einum vøkru heimi eins og ein silkiormur í fjálgu reiveru síni, meðan onnur konufólk høvdu noyðst at selja sína rumpu fyri at metta sín munn.

Tað ótantaliga kemur eisini fram, har hann hugsar um ta deyðu systurina, sum var trúgvandi og helt seg frá mannfólki: »Nú lá hon so í moldarinnar kalda fœvningi, og maðkarnir mundu hava tikilíð moydómin«.

Kærleikssøga

»Tað heita summarið« er ein røtt kærleikssøga um liv og deyða, um stórar kenslur, sum júst gerast so stórar, tí teimum verður so stutt liv lagað. Tað er ein í mangar mátar klók bók, og høvundin hevur ikki heilt einki av livskunneleika. Ein høvuðstáttur er, hvussu stórt partur av einum fólkki verður undirgrivin moralskt, og hvussu vegin aftur til gamlar dygdir fyri mong ikki er ein gongd leið.

Høvundin kennir Viet Nam væl — hevur í fleiri mánaðir ferðast tað nærum á tæmb — og lesarin trýr fullt og heilt tí umhvørv, sum honum verður borðreitt. Utan lyti er skaldsøgan tó ikki, og eftir minum tykki bílar eitt sindur í endanum. Á ein hátt er hesin ikki ótrúligur og lokar frálíkt søgugongdina, men um somu tíð er hann dekan og tilgjøgur og tí ikki fullkomiliga trúverður.

Ein styrkin í skaldsøguni er, at hon ikki er domandi yvirhøvd. Sjálvt tær mest harðrendu beistagerðirnar verða sáttliga lýstar, og hetta ger so, at tær standa sterkari, enn um stór og vanvirðislig orð vóru nýtt.

Høgni av Heiði er sloppin væl frá síni fyrstu skaldsøgu.

Jógván Isaksen